

Алла Миколаївна УЖВА

кандидат економічних наук,

доцент,

доцент кафедри обліку та оподаткування,

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

E-mail: kot28125@rambler.ru

ВПЛИВ РЕГІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НА МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Ужва, А. М. Вплив регіональних особливостей на механізми регулювання сталого розвитку аграрного бізнесу [Текст] / Алла Миколаївна Ужва // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 5. – С. 78-84. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Трансформаційні процеси в економіці спричиняють зрушення у сфері господарської діяльності регіонального аграрного бізнесу. Ефективність управління залежить від розуміння регіональних особливостей у механізмі регулювання розвитком аграрного бізнесу, метою якого є максимально можливе врахування переваг кожного з регіонів у виробництві сільськогосподарської продукції. В умовах зміни економічних відносин виникла потреба в обґрунтуванні впливу регіональних особливостей на складові сталого розвитку підприємств аграрного бізнесу.

Мета. Мета дослідження полягає у вивченні теоретичних засад механізму управління сталим розвитком аграрного бізнесу з урахуванням природних і економічних особливостей регіону.

Метод (методологія). У процесі дослідження застосовано методи порівняння, аналізу, теоретичного та логічного узагальнення. Методологічною основою став діалектичний метод дослідження.

Результати. Розглянуто теоретичні засади формування механізму регулювання сталого розвитку регіонального аграрного бізнесу. При розробці заходів механізму регулювання регіонального аграрного бізнесу, вивчено регіональні особливості виробництва сільськогосподарської продукції. Згруповано фактори впливу специфіки сільськогосподарської діяльності регіонів на складові сталого розвитку підприємств аграрного бізнесу.

Ключові слова: регіональні особливості; сільське господарство; сталий розвиток; господарський механізм; економічний механізм; управління; аграрний бізнес.

Alla Mykolaivna UZHVA

PhD in Economics,
Associate Professor
National University of Mykolayiv named after V.O. Sukhomlynskyi
E-mail: kot28125@rambler.ru

INFLUENCE OF REGIONAL FEATURES ON MECHANISMS OF ADJUSTING OF STEADY DEVELOPMENT OF AGRARIAN BUSINESS

Abstract

Introduction. Transformation processes in an economy draw a change in the sphere of economic activity of regional agrarian business. Management efficiency depends on the account of regional features in the mechanism of adjusting development of agrarian business, the purpose of which is a maximally possible account of advantages of each regions in the production of agricultural goods. In the conditions of change of economic relations it has appeared the requirement in the grounding of influence of regional features on the constituents of steady development of enterprises of agrarian business.

Purpose. The aim of the research is to study the theoretical principles of mechanism of management steady development of agrarian business taking into account the natural and economic features of region.

The method (methodology). In the process of research the methods of comparison, analysis, theoretical and logical generalization are applied. Dialectical method has become the methodological basis of research.

Results. Theoretical principles of forming of mechanism of adjusting of steady development of regional agrarian business are considered. In the process of development of measures of mechanism of adjusting of regional agrarian business, the regional features of production of agricultural goods are studied. The factors of influence of specific of agricultural activity of regions are grouped on the constituents of steady development of enterprises of agrarian business.

Keywords: regional features; agriculture; steady development; economic mechanism; economic mechanism; management; agrarian business.

JEL classification: O13, Q01, Q18, R10, R50

Вступ

Формування механізму регулювання сталого розвитку суб'єктів аграрного бізнесу регіонів є одним з пріоритетних завдань соціально-економічних та екологічних питань країни загалом. Під сталим розвитком регіонального аграрного бізнесу ми розуміємо здатність соціально-економічної системи динамічно підтримувати пропорції в організації діяльності, спрямованої на забезпечення економічно обґрунтованого, екологічно безпечного, соціально орієнтованого, розширеного відтворення, підвищення рівня і поліпшення якості життя населення в умовах дії чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Макроекономічні підходи до вирішення питання сталого розвитку аграрного бізнесу мають враховувати регіональні особливості функціонування його складових. Відтак, основною ланкою аграрного бізнесу регіону є сільське господарство, яке забезпечує населення основними продуктами харчування, а промисловість – сировиною для вироблення предметів споживання. Розвиток сільськогосподарського виробництва кожного регіону

зумовлений специфікою природно-кліматичних, економічних та інших умов і факторів, які визначають своєрідність її галузевої і функціональної структури. Слід зазначити, що в умовах трансформаційної економіки постійно змінюється співвідношення попиту та пропозиції на продукцію сільського господарства, що, з урахуванням спеціалізації і цінової кон'юнктури, призводить до сталості розвитку одних регіонів і водночас порушення рівноваги інших. Отже, системний підхід забезпечує сталий розвиток аграрного бізнесу лише за умови врахування специфічних особливостей функціонування кожного окремого регіону країни.

Питання розвитку, розміщення і спеціалізації сільськогосподарського виробництва розглядалися в працях відомих вчених: В. Андрійчука, М. Ільчука, О. Ковалю, В. Месель-Веселяка, П. Саблука та інших. Методологічні основи територіальної організації регіональних АПК висвітлено в працях П. Борщевського, П. Гайдуцького, Л. Дейнеко, Б. Пасхавера. Проблема особливостей використання ресурсного потенціалу АПК, оцінки його обсягу, формування і структури присвячені роботи І. Лукінова, І. Михасюка, В. Трегобчука, А. Юзефовича. Однак питання впливу специфічних особливостей кожного регіону на механізм регулювання діяльності суб'єктів аграрного бізнесу в умовах сталого розвитку залишаються недостатньо з'ясованими і потребують подальших досліджень.

Мета та завдання статті

Метою статті є дослідження теоретичних засад механізму управління сталим розвитком аграрного бізнесу з урахуванням природних і економічних особливостей регіону. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання: розглянути теоретичні засади формування механізму регулювання сталого розвитку регіонального аграрного бізнесу; вивчити та класифікувати регіональні особливості виробництва сільськогосподарської продукції; обґрунтувати вплив регіональних особливостей на складові сталого розвитку підприємств аграрного бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження

В аграрній сфері назріла потреба щодо розробки та реалізації управлінських рішень на засадах забезпечувальних механізмів управління, ціллю яких є формування об'єкта, суб'єкта, вибір методів та форм управління аграрним бізнесом, організаційне, інформаційне, кадрове, науково-методичне та матеріально-технічне забезпечення.

Дефініція «механізм» у вітчизняній науці почала використовуватися у ХХ ст. Класична економічна теорія визначає «механізм» як систему прямих і опосередкованих взаємозв'язків між економічними явищами і процесами, насамперед між їх протилежними сторонами, а також підсистемами і елементами економічних систем [1, с. 165]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «механізм» визначається як внутрішня будова, система, сукупність станів і процесів, з яких складається звичайне явище [2, с. 57]. За визначенням І. Моргачова, як економічне явище «механізм» застосовується у чотирьох значеннях: як сукупність цілеспрямованих впливів; як взаємозв'язок і взаємодія сукупності факторів; як комплекс послідовних заходів; як сукупність закономірних зв'язків і відносин [3, с. 96]. Більшість дослідників розглядають «механізм» як систему, в основу якої покладають сукупність окремих елементів, таких, як цілі, функції, принципи, методи, прийоми, інструменти і форми, які утворюють цілісну систему. У сучасних умовах науковцями активно досліджуються різні види механізмів: організаційно-економічний, економічний, фінансовий та інші, поняття та сутність яких визначається по-різному.

З метою ефективного регулювання сталого розвитку регіонального аграрного бізнесу, створення нормального конкурентного середовища для всіх суб'єктів є необхідним формування механізму управління, який містить господарський та економічний механізми. За визначенням А. А. Садекова, механізм управління – це система впливу на об'єкт управління з метою досягнення бажаного результату, система організації господарського процесу, що представлена комплексом факторів, що є взаємодоповнювальними і взаємозалежними та мають власні форми управлінського впливу [4, с. 64]. М. Г. Грещак стверджує, що механізм управління містить державно-правове та нормативне регулювання, ринковий механізм регулювання, внутрішній механізм регулювання окремих аспектів, механізм інформаційного забезпечення, методи управління та контролю [5, с. 163]. Найбільш поширене трактування визначає механізм управління як сукупність організаційних, економічних, технологічних, соціально-психологічних і правових засобів виробництва продукції із властивими для нього формами та методами впливу, спрямованими на реалізацію обґрунтованих цілей. Можна стверджувати, що складовими механізму управління є інструменти стратегічного планування. Отже, господарський механізм забезпечує створення системи умов та відносин регулювання виробництва, розподілу, обміну і споживання, економічний механізм характеризується сукупністю методів і засобів економічного впливу на зростання виробництва та підвищення його ефективності.

Ефективність управління залежить від урахування регіональних особливостей у механізмі регулювання розвитком аграрного бізнесу, метою якого є максимально можливе врахування переваг кожного з регіонів у виробництві сільськогосподарської продукції, що сприятиме збільшенню випуску продукції та повноцінному забезпеченню нею населення України, формуванню раціональних обсягів її експорту при умові відтворення ресурсного потенціалу. Досягнення цієї мети можливе при умові дотримання низки принципів:

- використання достовірної бази даних про національні й регіональні особливості розвитку аграрного бізнесу та здійснення їх моніторингу;
- наявність розвинених інформаційних систем та програмного забезпечення для збереження і обробки інформації;
- наявність висококваліфікованого потенціалу, здатного розробити заходи щодо їх використання в управлінні регіональним розвитком аграрного бізнесу.

Пріоритетне місце в структурі аграрного бізнесу займає сільське господарство, яке кардинально відрізняється від усіх інших сфер, тому що основу сільськогосподарського виробництва складають земельні ресурси. Земля одночасно є засобом виробництва і предметом праці. Як засоби виробництва виступають рослини і тварини. Іншою важливою особливістю сільськогосподарського виробництва є сезонність, яка обумовлює нерівномірність у виробництві продукції, використанні робочої сили, споживання і використання матеріальних та фінансових ресурсів протягом року.

Розвиток сільського господарства кожного з регіонів країни передбачає правильне поєднання галузей, які мають загальнонародне значення, і тих, що забезпечують місцеві потреби в сільськогосподарській продукції. Науково обґрунтоване розміщення сільського господарства забезпечує збільшення виходу сільськогосподарської продукції з гектара земельної площі при найменших затратах уречевленої і живої праці на виробництво одиниці продукції. Раціональне розміщення сільського господарства сприяє зростанню суспільного виробництва на основі ефективного використання землі, засобів виробництва і трудових ресурсів; забезпечує виробництво необхідних суспільству продуктів харчування і сільськогосподарської

сировини в потрібних розмірах при мінімальних затратах праці і коштів на виробництво продукції та доведення її до споживача. Лише за таких умов можна досягти раціонального природокористування.

Перехід регіонів на модель сталого розвитку аграрного бізнесу, яка передбачає збалансованість соціально-економічних процесів зі збереженням довкілля, залежить від стабілізації промислового і сільськогосподарського виробництва в регіонах у поєднанні з розвитком невиробничої інфраструктури і досягнення на цій основі економічного зростання. Пошук нових напрямів розвитку аграрного бізнесу, що знижують її негативну дію на довкілля, обумовив появу нового тлумачення сталості сільського господарства як виробництва, орієнтованого на якість продуктів харчування, якість життя і збереження умов для забезпечення людства продовольством у довгостроковій перспективі. При такому екологічному підході в понятті «сталість розвитку аграрного бізнесу» виокремлюють наступні аспекти – екологічний, виробничий, економічний і соціальний.

На виробничу складову сталого розвитку аграрного бізнесу суттєвий вплив чинять природні фактори, які визначають регіональні особливості формування і розвитку сільського господарства. Серед природних факторів на розміщення сільського господарства впливають якість ґрунтів, рельєф місцевості, клімат, водні ресурси, склад і структура сільськогосподарських угідь. Природні умови безпосередньо впливають на розташування посівів сільськогосподарських культур і галузей тваринництва по зонах країни.

Для розміщення сільського господарства також надзвичайно важливі соціально-демографічні фактори, які впливають на соціальну складову сталого розвитку аграрного бізнесу. Населення є основним споживачем сільськогосподарської продукції, існують регіональні особливості структури споживання цієї продукції. На спеціалізацію сільського господарства впливає співвідношення між міським і сільським населенням. Крім того, населення забезпечує відтворення трудових ресурсів для галузі. Залежно від забезпеченості трудовими ресурсами розвивається те чи інше виробництво сільськогосподарської продукції, що характеризується неоднаковою трудомісткістю. Найбільш трудомісткими вважаються виробництва овочів, картоплі, цукрових буряків та інших технічних культур, деякі галузі тваринництва. Використання спеціалізованих кваліфікованих кадрів сприяє зростанню продуктивності праці, зменшення витрат праці на виробництво цієї продукції. Підвищена міграція населення в низці регіонів нині обмежує виробництво трудомістких видів продукції. Важливим фактором розміщення і спеціалізації є також інтереси місцевого населення, які в минулому недостатньо враховувалися. В окремих випадках соціально-демографічні фактори суттєво обмежують можливість виробництва, впливають на вивезення багатьох видів продукції.

Економічна складова сталого розвитку аграрного бізнесу формується з урахуванням економічних чинників: розташування господарств відносно до споживача, забезпеченість виробничої і транспортної інфраструктурою, наявний виробничий потенціал, досягнутий рівень економічної ефективності, забезпеченість засобами виробництва, транспортабельність продукції, розвиток міжрегіональних зв'язків, рівень науково-технічного прогресу.

Сталий розвиток аграрного бізнесу необхідно вести на підставі екологічно прогресивних агротехнологій, які адаптовані до умов регіонів, реалізації заходів з підвищення родючості земель і їх охорони від ерозії та забруднення.

Визначальною властивістю, однією з важливих характеристик регіонального сільськогосподарського виробництва є спеціалізація. Регіональна спеціалізація

характеризує діяльність виробництва цілого регіону і визначає його місце та спрямованість розвитку в територіальному поділі праці. Основне завдання регіональної спеціалізації – створення і розвиток при наявності сприятливих умов груп галузей відповідної орієнтації. Такі групи галузей регіону відрізняються за своїми масштабами і виробляють відносно дешеву або дефіцитну продукцію, незалежно від того, де споживається ця продукція – всередині регіону чи за його межами. Обсяги виробництва продукції залежать від сукупності природно-географічних, соціально-економічних та інших факторів. На продуктивність сільського господарства відчутно впливають погодно-кліматичні умови, характер зволоження та теплозабезпечення, які щорічно змінюються, рівень організації агротехнічних робіт, а також загальні умови сільськогосподарського виробництва, економічні умови діяльності підприємств та окремих фермерських господарств. Спеціалізація і концентрація сільськогосподарського виробництва значною мірою залежать від географічного положення, а регіон є адміністративно-територіальною і господарською одиницею, то тут найповніше проявляється залежність його економічного розвитку від природних умов.

Механізм регулювання сталого розвитку аграрного бізнесу має враховувати основні принципи міжрегіональних продовольчих зв'язків, до яких відносять відповідність спеціалізації сільськогосподарського виробництва інтересам економічного розвитку регіонів. Регіональні аспекти продовольчої проблеми, як правило, сконцентровані в областях, які суттєво відрізняються у потребах в продовольстві, економічним потенціалом, умовами сільськогосподарського виробництва та іншими специфічними ознаками. Міжрегіональні продовольчі зв'язки відображають сучасний стан, визначають перспективний поділ праці в сільському господарстві, взаємозалежність регіональних продовольчих комплексів. Розміщення сільськогосподарських підприємств, створення сировинних зон повинні повною мірою вирішувати проблеми національного та регіонального ринків, забезпечуючи, крім продовольчої та сировинної безпеки, ще й експортну орієнтацію.

Висновки та перспективи подальших розвідок

У сучасних умовах господарювання від вибору науково обґрунтованої схеми розміщення сільського господарства залежить ефективність його економічної і господарської діяльності. Важливим завданням в умовах сталого розвитку аграрного бізнесу є запровадження механізму його регулювання, який сприятиме ощадливому і максимальному збереженню довкілля. При розгляді пріоритетів регіональних програм розвитку, правових актів необхідним є врахування регіональних особливостей сільського господарства, які передбачають:

- формування регіонального господарського механізму, який регулює соціально-економічний розвиток, в тому числі природокористування і антропогенну дію на навколишнє середовище;
- виконання природоохоронних заходів, які передбачають рекультивацію земель, озеленення та благоустрій;
- здійснення заходів з розвитку соціальної інфраструктури;
- розвиток сільського господарства на основі екологічно прогресивних агротехнологій, які адаптовані до місцевих умов, реалізація заходів з покращення родючості земель і охорони їх від ерозії та забруднення;
- розробка кооперативних та інтеграційних схем як в регіоні, так і за його межами.

Отже, врахування регіональних особливостей у механізмі регулювання сталим розвитком аграрного бізнесу є надзвичайно важливим завданням сьогодення, і тому

його розв'язанню слід присвятити подальші наукові дослідження з метою уточнення інструментів управління в розрізі кожного регіону для використання в регіональній аграрній політиці України.

Список літератури

1. Шиманська, В. Концепція формування організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу України процесного типу [Електронний ресурс] / В. Шиманська // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2016. – Вип. 1 (14). – С. 160-170. – Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2016/16svvupt.pdf>.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 186 с.
3. Моргачов, І. Організаційно-економічний механізм управління ефективною діяльністю проектних організацій [Текст] / І. Моргачов // Схід. – 2006. – № 5.– 330 с.
4. Садеков, А. А. Управление предприятием в условиях кризиса: моногр. / А. А. Садеков, В. В. Цурик. – Донецк: ДонГУЭТ, 2006. – 178 с.
5. Грещак, М. Г. Внутрішній економічний механізм підприємства: навч. посіб. / М. Г. Грещак, О. М. Гребешкова, О. С. Коцюба; за ред. М. Г. Грещака. – К.: КНЕУ, 2001. – 228 с.

References

1. Shimanska, V. (2016). Kontseptsiya formuvannya organizatsiyno-ekonomichnogo mehanizmu rozvytku turystychnogo kompleksu Ukraini protsesnogo typu. *Sotsialno-ekonomichni problem i derzhava*, 1 (14), 160-170 [in Ukrainian].
2. *Velykyj tlumachnyj slovnyk suchasnoji ukrajinsjkoji movy*. (2001). 186. [in Ukrainian].
3. Morgachov, I. (2006). Orghanizaciyno-ekonomichnyy mekhanizm upravlinnya efektyvnoyu diyalnistyu proektnykh orhanizacij. *Skhid*, 5, 330. [in Ukrainian].
4. Sadekov, A. A. & Tsuruk, V. V. (2006). *Upravlenie predprijatiiem v usloviyakh krizisa*. Donetsk: DSUET. [in Ukrainian].
5. Hreschak, M. G. & Grebeshkova, O. M., Kotsyuba, O. S. (2001). *Vnutrishnij ekonomichnyj mekhanizm pidprijemstva*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 18.11.2016 р.